ڕێچکەکانی
سەرکەوتن

نوسینی

شێخ ئەبو حەمزەی موهاجیر رحمه الله

کتێبخانەی هیممە

چاپکردنی بە زمانی کوردی:
جەمادی کۆتایی 1438 کۆچی

ناونیشان و مێژووی چاپکردن لە دەنگیەوە:
ڕەبیعی کۆتایی 1429

وەرگێڕانی:
کتێبخانەی هیممە

پێڕست

ڕێچکەکانی

سەرکەوتن

پێشەکی

الله ﷻ دەفەرمووێت: ﴿يُرِيدُونَ أَن يُطْفِؤُواْ نُورَ اللّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّهُ إِلاَّ أَن يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ * هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾.

کەواتە باگشت موسڵمانێک دڵنیا بێت کە تەواوی سەرکەوتن بەڕێوەیە و الله ﷻ ئەم دینە شکۆمەند دەکات ودواڕۆژیش هەر بۆئەوە هەرچەندە ئەگەر گشت نەتەوەکان لەدژمان بوەستن وبەدڵنیاییەوە حوکمی زەوی ئەکەین بەهەوڵ وتوانای الله -القويُ المتين- هەرکەسێ تانە لەمە بدات یان گومانی لێ هەبێت ئەوا یەکێکە لەمورجیفە کافرەکان.

الله -الملكُ الحقُ المبين- دەفەرمووێت: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ *إِنَّ فِي هَذَا لَبَلاغاً لِقَوْمٍ عَابِدِينَ﴾. وڕاستگۆی دەستپاک ﷺ دەفەرمووێت: ((بەڕاستی ئەم ئەرکە ئەگەیێت بەهەرشوێنێ ڕۆژ وشەو بەسەریدا هەڵهاتبێت و الله ﷻ هیچ ماڵێک نامێڵێتەوە ئیلا ئەم ئاینەی تێ ئەکات، بە شکۆمەندی شکۆمەندەکان یان بە زەلیلی زەلیلەکان، وەکو شۆکمەندیەك الله ﷻ ئیسلامی پێ شکۆمەند دەکات، وزیللەتێک کافرەکانی پێ زەلیل دەکات)).

تەمیمی داری ﵁ هەروەک لەموسنەددا هاتووە دەڵێت: ((ئەوەم زانیوە لەناو ماڵی خۆمدا، هەر کامێکیان بووبێتە ئیسلام ئەوا خەیر وشەڕەف وشکۆمەندی بەسەردا ڕژاوە، وهەر کەسێکیشیان بەکافری مابێتەوە ئەوا زیللەت وکەم بوونەوە وجیزیەی بەسەردا چەسپاوە)).

وبا ئەهلی تەوحید چاک بزانن کە عەقیدەیێک خوێنە پاکەکان لەپێناویدا ڕژابێ، شەهیدەکان لەپێناویدا کوشتاریان کردبێ ومردن وژیانیان لەپێناویدا بووبێ، بێگومان سەردەکەوێ، وتیرەکانی درێژدەبنەوە بۆئەوەی لەگەردنی گشت کافرێ بدەن، ودڵ ودەروونی گشت موەحیدێک ڕوناک بکەنەوە، بەڵام پێویستە هەموومان درک بەوە بکەین کەئاسۆی سەرکەوتن لەگەڵ شوێنکەوتنی پەیامبەر ﷺ دەبێت بەهاتن ونەهاتن، وبەبێ هیچ هۆکارێک ڕێگاکەی قەرەباڵغ بکات هەروەک ئەهلی زانست دەڵێن، ئیبن قەییم ﵀ دەڵێت: بەهەمان شێوە سەرکەوتن وپشتگیری تەواو بەتەنها بۆئەهلی باوەڕدارە کامڵەکانە، الله ﷻ دەفەرمووێت: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾، وە دەفەرموێت: ﴿فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ﴾، جا هەرکەسێ ئیمانی کەم ببێتەوە ئەوا بەشی کەم دەبێتەوە لەسەرکەوتن وپشتگیری، ووتەکانی تەواو بوو ﵀ .

چونکە پەیامبەر ﷺ هۆکارەکانی سەرکەوتن و ڕێگریەکانی پێ ڕاگەیاندووین وئاماژەی بۆکردووە بەتەواوترین شێوە،ئیبن قەییم ﵀ دەڵێت: «بەهەمان شێوە پەیامبەر ﷺ زانستی هەبوو لەسەر تەڵەکەی جەنگ وڕوبەڕوبوونەوەی دوژمن وڕێگاکانی سەرکەوتن وزاڵبوون کەئەگەر بیزانن وتێبفکرن وبەحەقی خۆی بیپارێزن ئەوا هەرگیز یەک دوژمنیان نامێنێت.“

هۆکارەکانی سەرکەوتن:

یەکەم: تەوحید

الله ﷻ دەفەرموویێت: ﴿وَلا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا﴾. وەهەروەها دەفەرمویت: ﴿وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾. ئەمە ئەو ڕاستەقینەیەیە کەپێویستە موجاهیدان درکی پێ بکەن.

بەڕاستی جەنگی نێوان موەحیدان وکافرەکان لەبنچینە وناوەڕۆکدا جەنگە لەسەر عەقیدە، و الله ﷻ ئەم جەنگەی کورت وپووخت کردوەتەوە لە ئایندا، چونکە کافر هەرکافرێک عەلمانی بێ یان شیووعی، گاور بێ یان جوولەکە، هیچ تووشی موەحیدان ناکەن جگە لەپاککردنەوەی ئیمانەکەیان لەتۆز وخۆڵ، وەهەر درووشمێک بەرزدەکرێتەوە لەو جەنگانەی ڕودەدات لەنێوان ئێمە وئەواندا جگە لەدرووشمی ئاین هەمووی جێی درۆ وبوهتانە، چونکە دوژمنایەتی کافری ئەصلی یان مورتەدد بۆ موجاهیدە موەحیدەکان هەرگیز سەرهەڵنادات بەهۆی پاڵنەری ئابووری یان سیاسی، بەڵکو ئەمە جەنگی کوفر وئیمانە، جەنگی عەقیدە ودۆسیەی ئاینە.

چونکە ئیمە کوشتاری داگیرکەری خاچپەرست یان مورتەددی عەرەب ناکەین لەپێناو خاک، بەڵکو لەپێناو بەرزکردنەوەی ووشەی الله لەسەر زەویدا، ئەویش بەهەمان شێوە کوشتاری ئێمە ناکات لەپێناو جیاوازی بیروڕا لەسەر هەندێ دەستکەوتی ماددی، خۆ ئەگەر ئەوە کێشەکە بووایە ئەوا سووکتر دەبوو لەسەر ئێمە وئەوانیش وڕەنگە بمانتووانیبا لەناوەندێکدا یەک بگرینەوە، بەڵام ڕووبارە شیرییەکان کە بەناو دڵ ودەمارەکانمان تێپەڕدەبن هەرگیز نابێت بەعەقیدە پووچەڵ وگڵاوەکەی ئەوان پیس بکەین.

بەڕاستی لەکۆندا داگیرکردن ڕووی پێشەوەی خاچپەرستەکان بوو، بەهەمان شێوە ئەمڕۆ ڕووی پێشەوەی جوولەکە وگاورەکانە، وچەندین جار قەیسەری ڕۆم بۆش دووپاتی کردەوە: کەئەمە جەنگێکی خاچپەرستییە، ئیتر ئەم گەلە چییان بەسەردا هاتووە درۆدەکەن ودرۆشیان بۆدەکرێت؟.

ئەگەر تۆ ئەی موجاهید ئەمە بزانیت ئەوا ئەرکی سەرشانتە ئاڵاکانت لێ تێکەڵ نەبێت وناو وناتۆرە لەخشتەت نەبات، بەتەواوەتی هەروەک پێویستە لەسەرت دڵ وڕیزەکەت پاک بکەیتەوە لەخۆڵ وخاشاک، وریابە لەناو دڵت وڕیزەکەتدا شیرک وموشریک نەبێت، هەروەک پێویستە بزانیت بوونی شیرک لەڕیزەکەماندا یان لەناو دڵماندا گەورەترین بەربەستە بۆسەرکەوتن، وخێراترین شتە بۆدۆڕاندن، الله ﷻ دەفەرموویێت: ﴿وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلا نَصِيرٍ﴾، هەروەها دەفەرموویێت: ﴿وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾، وتەفسیری ئەمەش لەفەرموودەی (الله)یە ﷻ کەدەفەرموویێت: ﴿يَا بُنَيَّ لا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾.

پاشان بەڕاستی نیەت ونیاز بۆ الله یەکێکە لەگرنگترین هۆکارەکانی سەرکەوتن وجێنشینبوونە.

الله ﷻ دەفەرمووێت: ﴿فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً﴾، واتە لەڕاستگۆیی و وەفاداریی ودڵسۆزی ونیازپاکی لەبەیعەتەکەیان بۆ پەروەردگاری جیهانیان.

ئەم ئایەتە بەڵگەیە کەنیازپاکی ونییەت مەرجێکە لەمەرجەکانی جێنشینبوون ولەکاتی مەبوونی نیەتدا الله ﷻ پاداشتی دەداتەوە بەفەتح وسەرکەوتن وجێنشینی، الله ﷻ دەفەرمووێت: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحاً وَلا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَداً﴾. هەروەها پەیامبەر ﷺ دەفەرمووێت: ((بەڕاستی ترسناکترین ترسناکی ئەترسم بەسەرتاندا بێت شیرکی بچووکە)).

هەروەها پەیامبەر ﷺ وریاترین پێشەوا بوو لە پاککردنەوەی دڵی هاوەڵەکانی لەم ئاشووبە بەتایبەت لەکاتی جیهاددا، وئاماژەی خستەسەر ئەمیرەکانی جیهاد وفەرمووی: ((ئێمە -سوێند بە الله- کەسێک ناکەینە فەرمانڕەوا لەسەر ئەم کارە کەخۆی داوای کردبێ یان هەوڵی بۆگەیشتن بەو پلەیە دابێت)).

ئەبو سەعید (عبد الرحمن بن سَمرة) بۆمان ئەگێڕێتەوە دەڵێت: پەیامبەر ﷺ فەرموویەتی: ((ئەی عەبدولڕەحمانی کوڕی سەمرە داوای فەرمانڕەوایەتی مەکە چونکە ئەگەر بەبێ داواکاری خۆت فەرمانڕەوایەتیت بدرێتێ ئەوا هاوکاریت دەکەن لەسەری بەڵام ئەگەر بەداواکاری خۆت بکرێیتە فەرمانڕەوا ئەوا خۆت بەرپرس دەبیت)).

پێشەوا نەوەوی دەڵێت: زانایان دەڵێن: حیکمەت لەوەی کە ئەو کەسە ناکرێتە فەرمانڕەوا کە خۆی داوای بکات لەوەدایە کەخۆی دەبێتە بەرپرسی کارەکانی وکەسی تر هاوکاری ناکات هەروەک بەڕاشکاوی لە فەرموودەکەی پێشووی عەبدولڕەحمانی کوڕی سەمرە هاتووە وئەگەر هاوکاری نەبێت ئەوا ناتوانێ هەموو کارەکان جێبەجێ بکات، ونابێت کەسێکیش بکرێتە فەرمانڕەوا کە نەتوانێ کاروبار بباتەڕێوە. تەواو بوو.

ڕەنگە کەسەکە پێشینەی هەبێت لەگەیشتن بە الله وجیهاد لەپێناو الله، وخێری تێدابێت کەهەر الله خۆی پێی بزانێت، بەڵام نەشێ بۆفەرمانڕەوایەتی سەرەڕای ئەوەی ڕەنگە لە نەفسی خۆیدا هەست بەتوانای بەرپرسیارەتیش بکات. ئەبو ذەر ﷺ بۆمان ئەگێڕێتەوە دەڵێت: گووتم: ئەی پەیامبەری ئایا من بەکار نامێنیت؟ دەستی خستە سەر شانم وفەرمووی: ((ئەی ئەبو ذەر تۆ لاوازیت ئەوەش ئەمانەتە هەر ئەوەش لەڕۆژی قیامەتدا ئازار وپەشیمانییە)).

بەڵام ڕەنگە بکرێتە سەرشانی هەندێ ئەهلی خەیر لە کاتێکدا ببینێت خوێن ئەڕژێ، ماڵ وموڵک تاڵان ئەکرێ، ئەویش لەتوانایدابێت بیوەستێنێت، الله ﷻ لەقورئاندا لەسەر زاری بەڕێزی کوڕی بەڕێزەوە [یوسفی کوڕی یەعقوب]ەوە دەفەرمووێت: ﴿اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾.

دووەم: یەکڕیزی

الله ﷻ دەفەرمووێت: ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ

أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَاناً﴾، عبداللە کوڕی مەسعود ﷺ دەڵێت: ئەی خەڵکینە گوێڕایەڵبن ودەستبگرن بە کۆمەڵەوە چونکە ئەوە سنووری (اللە)یە کەفەرمانی پێ کردووە، وبەڕاستی ئەگەر ڕقتان لەکارێك بێت لە کۆمەڵ باشترە بۆتان لەوەی پێتان خۆشە لەگروپەکان. تەواو بوو.

چۆن نا؛ لەکاتێکدا پەیامبەر ﷺ دەفەرمووێت هەروەک لەموسنەد هاتووە: ((سێ شت دڵی موسڵمانی لەسەر بەندە، نیازپاکی کردەوە بۆ اللە وئامۆژگاری کردنی وەلی ئەمرەکانتان))، لە گێڕانەوەیەکدا: ((وەگوێڕایەڵی وەلی ئەمرتان ودەستگرتن بەکۆمەڵەوە چونکە بانگەوازەکەیان دوای خۆشیان دەگرێتەوە)).

ئیبن قەییم ﷺلە ڕاڤەی ئەو فەرموودەیەدا دەڵێت هەرکەسێ سەرجەم کردەوەکانی بەدڵسۆزییەوە بۆ اللە بێت، و لە سەرجەم کردەوەکانی ئامۆژگاری بەندەکانی اللە بکات، ودەست بگرێت بەجەماعەت وبەیەکگرتن نەک جیابوونەوە، بەم جۆرەش دڵی پاک وساغ دەبێت، دەبێتە یەکێک لە دۆستەکانی اللە، هەرکەسێ بەپێچەوانەی ئەوەوە بێت ئەوا دڵی پڕدەبێت لەگشت ئاشووب وشەڕێك.

کەواتە ئەو بنچینەی کەپێویستە موسڵمانان لەسەری بن کۆبوونەوەیە نەک بەش بەش کردن وە دەستگرتن بەپەتی اللە نەک لێک جیابوونەوە ودابڕان، ئەم کۆبوونەوەیەش لەدونیا دەبێتە مایەی شکۆمەندی وسەرکەوتن وجێنشینبوون، ولەئاخیرەتیشدا ڕووسپی وبەرزبوونەوەی پلەیە، هەروەک ئیبن عەبباس بۆمان دەگێڕێتەوە لەتەفسیری ئایەتی: ﴿يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ﴾، دەڵێت ڕووی ئەهلی سوننە وجەماعەت سپی دەبێت، وڕووی ئەهلی بیدعە وفیرقەکان ڕەش دەبێت.

وهەرگیز شکۆ وسەرکەوتن لەگەڵ فیرقەدا نییە، هەرچەندە ئەگەر ئەمیرەکەمان چاکترین وئازاترین بوونەوەری سەرزەوی بێت، ئەوەتا پێشەوای باوەڕداران عەلی کوڕی ئەبو طالب ﷺ لەڕۆژی خیلافەتەکەیدا لەو چاکتر نەبوو لەسەر ڕووی زەوی، لەگەڵ ئەوەشدا کاتێک ئوممەت ئیختیلافی تێکەوت لەسەر پێشەوا عەلی پاشان خەوارج -اللە دووریان بخاتەوە- بەڕوویدا دەرچوون، هەرگیز نەیتوانی تەنها یەک سوپاش ئامادەبکات بۆ کوشتاری کافرەکان.

شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە ﷺ لەڕەخنەی ووتەکانی لەپێشەواکانی دوانزە ئیمامی ڕافیضی دەڵێت: ئەوانە هیچ کامیان شمشێری پێ نەبوو جگە لەعەلی کوڕی ئەبو طالب لەگەڵ ئەوەشدا لەسەردەمی خیلافەتەکەیدا نەیتوانی غەزای کافرەکان بکات ونەیتوانی شارێک فەتح بکات یان کافرێک بکوژێت بەڵکو موسڵمانان هەندێکیان سەرقاڵ بوون بەکوشتاری هەندێکیان هەتا کافرەکانی ڕۆژهەڵات وشام لەموشریکەکان وئەهلی کیتاب چاویان تێ بڕین بۆئەوەی بووترێ کەهەندێ وڵاتی موسڵمانانیان داگیرکرد. ووتەکانی تەوواو بوو ﷺ .

وجەنگی جەمەل ئازاربەخشترین نموونەیە بۆسەرەنجامی دابڕان لەڕیز وجیاوازی ووشە،

بەپێچەوانەی ئەوەشەوە، کاتێک ساڵی جەماعەت هات وئوممەت کۆبووەوە لەسەر معاویە ﵁، سووپای پێکهێنا، ووڵاتەکانی فەتح کرد، وزەکاتی واجب کرد، وماڵ ومولکی بەخشی.

وکەس گومانی لەوەدا نییە کەعەلی تەقوادارترە لای الله وئازاترە، وحوکمڕانتر ودادپەروەرترە لە معاویە ﵁ بەڵام دابڕان هەمووی شەڕە، پەیامبەر ﷺ دەفەرمووێت: (هەرکەسێ لەگوێڕایەڵی دەرچێت ودابڕێ لەجەماعەت وبمرێت؛ ئەوا لەسەر جاهیلیەت ئەمرێ، هەرکەسێکیش لەژێر ئاڵایەکی کوێرانە شەڕبکات دەمارگیری بکات بۆکۆمەڵێک یان بانگەواز بکات بۆدەمارگیری وبکوژرێ، ئەوا لەسەر جاهیلیەت کوژراوە)).

هەروەها دەڵێت: ((هەرکەسێ شتێک ببینێت لەئەمیرەکەی وپێی ناخۆشبێت بائارام بگرێ چونکە هەرکەسێ بستێک دابڕێت لەجەماعەت وبمرێ ئەوا لەسەر جاهیلیەت مردووە)).

ئێمەش بەیارمەتی الله سوپاسگوزارین مادام دڵمان کۆبووەتەوە لەسەر ئەمیرێك گومانی چاکی پێ ئەبەین وگومان وتۆمەتەکانی سەری لادەبەین،چونکە سوێند بە الله ئەگەر ئەمریکا بێت بەهەموو سووپاکەیەوە، بەڵکو بەگشت پیاوەکان وئافرەتەکانیەوە بۆکوشتارمان ئەوا ئێمە سەرکەوتووین دەسا وریایی خۆتان وەربگرن ئەی سەربازانی الله لەسەر هەرکەسێ بیەوێت ڕیزەکەتان بەش بەش بکات.

سێەم: گوێگرتن و گوێڕایەلی وەکو جێبەجێکردنی فەرمانی الله.

الله ﷻ دەفەرموێت: ﴿یادی ئەو نیعمەتانەی الله بکەن وە یادی ئەو پەیمانە بکەن کەوا لەگەڵ الله گرێتان دا کاتێك گوتتان بیستمان و گوێڕایەڵ وبەرفەرمانین﴾ [المائدة ٧]. لە عوبادەوە ﵁ دەڵێت: ((بەیعەتمان دا بە پێغەمبەر ﷺ لەسەر گوێگرتن وگوێڕایەڵی لە چالاکی و لە ناخۆشی لە قورسی و ئاسانی وە با پێشمان ناخۆش بێت وە ناکۆکی ناکەین لەگەڵ خاوەنی ئەو فەرمانە تا کوفرێکی ڕونی لێنەبینین کەوا بەڵگەمان پێبێت لەلای الله)) [بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە]. لە گێڕانەوەیەکی تر: ((لەسەر گوێڕایەڵی و گوێگرتن لە چالاکی و تەمبەڵی)). وەفەرمووی: ((گوێبیست بن و گوێڕایەڵ بن هەرچەندە بەندەیەکیش بێت بە فەرمانڕەوا بەسەرتان کەوا بە قورئان بەڕێوەتان ببات)) [موسلیم لە ئوم حوصەینی گێڕاوەتەوە].

(الحافظ ابن حجر) لە (فتح الباري) لە فەرموودەی بابەکە دەڵێت: فەرمان بە گوێڕایەڵی بۆ هەموو ئەمیرێکە با پێشەوا و ئیمامیش نەبێت.

وە ﷺ دەفەرموێت: ((من فەرمانتان بە پێنج شت پێدەکەم کەوا الله فەرمانی پێکردوم: کۆمەڵ، گوێگرتن وگوێڕایەڵی ، هیجرەت و جیهاد)) [أحمد و الترمذي لە الحارث الأشعري گێڕاویانەتەوە].

ئەوەی لێرە دەمەوێت تەئکیدی لەسەر بکەمەوە لێرەدا ئەویش ڕاستگۆییە لە گوێڕاگرتن و گوێڕایەڵی و بەهێزی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی الله تعالی یە لە ناخۆشی و قورسی لەبەر ئەوەی گوێڕایەڵی لە وەی

بەندە پێی خۆشە ئاسانە بە یارمەتی اللە.

وە زۆرترین شت کەوا ئاگاداری لێبکەینەوە گوناە و تاوانە لەجەنگ بەڕاستی سزا وسەختیەکانیمان تاقیکردەوە لە چەندین شوێن بەردەوام هۆکار بوو بۆ زۆر لە هاوار و ناخۆشیەکان.

ئەوە ڕەسول (اللە)یە ﷺ لە سوپای هاوەڵان لە ئوحد شوێنی بۆ هەموو کۆمەڵە سەربازەکان دیاری کرد وە تیرئەندازەکانی لە شوێنێك دانا کەوا پشتی موسڵمانان بپارێزن لە سوڕانەوەی دوژمنان یان پێشڕەوی بکەن لەسەرەوە، وە زۆر بەجوانی ورێکی پێی ڕاگەیاندن: ((پشتمان بپارێزن ئەگەر ئێمەتان بینی کەوا دەکوژراین سەرمان مەخەن و شوێنتان چۆڵ مەکەن وە ئەگەر بینیتان دەستکەوت کۆدەکەینەوە بەشداری مەکەن لەگەڵمان و بمێننەوە)) [أحمد گێڕاویەتەوە لە ئیبن عەباسەوە] تیرئەندازەکان گوێڕایەڵی ئامۆژگاریەکەی پێغەمبەریان ﷺ یان نەکرد کە لە ئەنجامی ئەوەدا بوە هۆی دۆڕانی موسڵمانان وە ژمارەیەکی زۆر کوژران بەهۆی سەرپێچیکردنی کۆمەڵەیەك لە سوپا لەگەڵ ئامۆژگاری کردن و ئاگادار کردنەوەیان لەلایەن ئەمیرەوە.

ئەوە بەڵگەیە بۆ ئەوەی کەوا سزای سەرپێچی گوێڕایەڵی نەکردنی سەربازی خێرایە، وە هەر ئیجتیهادێکی سەربازێك کەوا پێچەوانەی فەرمانی ئەمیرەکە بێت هەر چەندە لە ڕوکەشدا جوان و چاك بێت ئەوە هەڵەیەکی گەورەیە و کردنەوەی دەرگایەکی شەڕی گەورەیە، سەرباز عیبادەتی اللە دەکات بە گوێڕایەڵی بۆ ئەمیرەکەی ئەگەر فەرمانی پێنەکات بە شتێك کەوا پێچەوانەی شەرع بێت.

هەرچی ئیجتیهادی جوڵانەوەی سەربازیە ئەوە مافی بەتەنهای ئەمیرە بۆت نیە لێی دەرچی مەگەر لە بابەتی واجب بوونی ئامۆژگاری نەبێت، لەبەر ئەوەی قاعیدەکە دەڵێت: «فەرمانی پێشەوا یان ئەمیر ناکرێت هەڵبوەشێندرێتەوە بە گوتەی یەکێك لە موسڵمانان کەوا بیردۆزەکەی و بیرۆکەکەی پێچەوانەی ئەمیر بێت» [ابن مفلح: کتاب الفروع]. کۆتایی هات.

ئەی بەندەی اللە سەیری بەخششی گوێگرتن و گوێڕایەڵی بکە لە ناخۆشی و قورسی، ئەوە پێغەمبەرە ﷺ فەرمانی کرد بە برینداره موسڵمانەکان کەوا لە ئوحد بەژداربوون دەرچن هەرچەندە ئازار و برینیان هەبوو ئەوەش لەکاتێك دا بوو کەوا ئەبو سوفیان دەیویست کەوا بگەڕێتەوە بۆ ئەوانەی مابوون لە سوپای موسڵمانان وەڵامیان داوە گوێڕایەڵی اللە و ڕەسولەکەیان کرد، اللە تعالی دەفەرموێت: ﴿ئەوانەی وەڵامی اللە و ڕەسولەکەیان داوە دوای ئەوەی کەوا توشی برینداری بوون بۆ ئەوانەیان کە چاکەیان کردو پارێزکار بوون، پاداشتی زۆر گەورە و بێ سنوور ئامادەیە...﴾ [آل عمران ١٧٢].

ئەوە حاڵیان بوو بەتەواوی کاتێك لە غەزوەی ئەحزاب گەڕانەوە دوای ناخۆشی، دڵخۆش بوون بە نیعمەتی ئەمان، تۆز و خۆڵیان پاك نەکردەوە لە جەستەیان دوای ئەو گەمارۆیە درێژە، کەوا فەرمان دەرچوو بە غەزوەیەکی تر و بە خێرایی و فەرمووی: ((هیچ کەسێك نوێژی عەسر نەکات تا دەگاتە بەنی قریظة)) [بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە لە ئیبن عومەرەوە].

وەڵامی فەرمانی اللە ورەسولەکەیان داوە کەواسەرکەوتنیان بۆ هات لەبەر ڕاستگۆیی گوێگرتن و گوێڕایەڵیان و بەهێزی وەڵامدانەوەیان بۆ فەرمانی اللە.

لە ئەبو هورەیرەوە ﷺ هەروەکو لە هەردوو صەحیحەکە هاتوە دەفەرموێت: ((ئەوەی گوێڕایەڵی من بکات گوێڕایەڵی (الله)ی کردوە وە ئەوەی کەوا بێ گوێیی من بکات بێ گوێیی (الله)ی کردوە وە هەرکەسێك گوێڕایەڵی ئەمیری کرد ئەوە گوێڕایەڵی منی کردوە وە ئەوەی بێ گوێیی ئەمیری کرد بێ گوێیی منی کردوە)).

لە نمونەکانی گوێڕاگرتن وگوێڕایەڵی ئەمیر ئەمانەن:

یەکەم: گومانی جوان بە ئەمیر

الله تعالىٰ دەفەرموێت: ﴿ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە دورکەونەوە لە زۆربەی گومانەکان چونکە هەندێك گومان تاوانە﴾ [الحجرات ١٢].

ئەگەر گومانی چاك بردن بە عەوامی موسڵمانان واجب بێت ئەوە بۆ ئەمیر ئەولاترە، هیچ شتێك زیان ناگەیەنێت بە جیهاد ئەوەندەی گومان بردنی خراپ تێکی دەدات چۆن وانابێت لەکاتێکدا کەوا درۆترین وتەیە ﷺ دەفەرموێت: ((نەکەن گومان ببەن گومان بردن درۆترین گفت و گوتەیە)) [بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە لە ئەبو هورەیرەوە].

خاوەنی (فیضُ القدیرِ) دەڵێت: ئەوەی گومانی خراپی برد بەکەسێك کەوا شیاوی ئەو گومانە نەبوو ئەوە بەڵگەیە لەسەر خراپی خۆی وەکو دەوترێت: ئەگەر بۆخۆت خراپ بووی گومانەکانت خراپ دەبن.

دووەم: ڕێزگرتنی ئەمیر

لە (عبدالله کوڕی عەمرِی کوڕی عاصەوە ئەویش لە موعازەوە) گووتی: ((ڕەسول الله ﷺ پەیمانی ئەوەی پێداین کەوا الله واجب دەکات لەسەرە خۆی کەوا ئەگەر پێنج کار هەن هەرکەسێك بیانکات ئەوە بۆخۆی دەیپارێزێت ئەوانیش: ئەوەی سەردانی نەخۆش بکات، یان دەرچێت لەگەڵ مردوو کاتێك دەیبەن بۆ گۆڕستان، یان جیهاد بکات لە ڕێی الله، یان بچێت بۆ لای پێشەوا و شکۆ وڕێزی ئەوی بوێت، یان لەماڵی خۆی دابنیشێت وخەڵك لێی سەلامەت بن و ئەویش لە دەست خەڵك سەلامەت بێت)) [أحمد گێڕاویەتەوە].

ڕێزگرتنی ئەمیر بە گوێرگرتن وگوێڕایەڵی کردنی دەبێت، وە بەباسکردنی دەبێت بە چاکی و پێشبڕکێکردن دەبێت بۆ گوێڕایەڵی فەرمانەکانی وئامۆژگاری کردنی لە پەنهانی.

(الحافظ ابن حجر) لە (فتح الباري) ئەوەی گواستۆتەوە: ئامۆژگاری کردنی پێشەواکانی موسڵمانان بریتیە لە یارمەتی دانیان لەسەر ئەوەی کەوا لەسەر شانیانە و هەڵسانە بە ئاگادارکردنەوەیان لە کاتی بێ ئاگاییان وە پڕ کردنەوەی هەڵەکانیەتی و دورکەوتنەوەیە لەو وشانەی کەوا دڵەکان بەهۆیەوە لە ئەمیر هەڵدێن. کۆتایی هات.

چوارەم: ئارامگری و پێچەسپاوی

الله ﷻ دەفەرموێت: ﴿ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ئارام بگرن و ئارام گربن و سەنگەر بگرن و لە الله بترسن بەڵکو سەرفراز بن﴾ [آل عمران ٢٠٠]. وە لەبەر ئەوەی کەوا ڕێگا درێژە بۆیە پێویستی بە پێداویستیە ، لەبەر ئەوەی کەوا هەوڵ و کۆششی پێویستە، وە پڕە لە ناخۆشی پێویستی بە ئارامگری و پێچەسپاوی هەیە، وە لەبەر ئەوەی کەوا جیهاد عیبادەتە الله واجبی کردوە لەسەرمان، پێویستە کەوا هەڵسین پێی هەرچەندە تاقیکردنەوەکان توند تر بن و کافران کۆببنەوە لەسەرمان، جا هەرچەندە باتڵ بڵاو بێتەوە و سەرخەر کەمبێت بەڵام هەر پێویستە لەسەر ئەو ڕێگایە بڕۆین.

پێشەوا مالیك لە زەیدی کوڕی ئەسلم دەگێڕێتەوە و دەڵێت: ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەڕڕاح بۆ عومەری کوڕی خەتابی نوسی و باسی زۆری ژمارەی ڕۆم و ئەوشتانەی کرد کەوا لێی دەترسا، عومەر بۆی نوسی: لە پاشان هەرچەند تاقیکردنەوەی توند دابەزێت بەسەر باوەڕدار ئیلا الله دوای ئەوە خۆشی بۆ دێنێت، وە ناخۆشی بەسەر دوو خۆشی زاڵ نابێت هەردەبێت دوای ناخۆشی خۆشی بێت الله تعالی دەفەرموێت: ﴿ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ئارام بگرن و ئارام گربن و سەنگەر بگرن و لە الله بترسن بەڵکو سەرفراز بن﴾ کۆتایی هات.

وە اللّه ﷻ دەفەرموێت: ﴿تاقیتان دەکەمەوە بە ترس و برسیەتی و کەم بوونەوەی ماڵ و مردن و برینداربوون و کەم بوونەوەی بەرووبوم وە مزگێنی هەر بۆ ئارامگرانە﴾ [البقرة ١٥٥]. تەبەری دەڵێت: ئەوە هەواڵە لەلایەن اللّه تعالیٰ بۆ شوێنکەوتەی ڕەسولەکەی باس کردوە ﷺ کەوا تاقیان دەکاتەوە و بەڵایان بۆ دەنێرێت لەسەریان توند دەکات تا بزانرێ کێ بەرەو دواوە دەگەڕێتەوە و پاشگەز دەبێتەوە. کۆتایی هات.

بەڵام پاشەڕۆژی چاکە وئارامگری بریتیە لەوەی، الله ﷻ دەفەرموێت:﴿ئەگەر ئارامتانگرت ئەوە باشترە بۆ ئارام گران﴾ [النحل ١٢٦]، پشت بە الله ببەستن و ئەوە بڵێن کەوا پێشینی خۆتان وتوویەتی لە موجاهیدان: ﴿کاتێك ڕوبەڕوی جالوت و سەربازەکانی بونەوە گوتیان یا الله ئارامیمان بۆ دابەزێنە و پێکانمان چەسپاو بکە و سەرمانخە بەسەر گەلانی کافر﴾ [البقرة ٢٥٠]، وە گوتەی موەحیدە تاقیکراوەکان: ﴿پەرستراومان ئارامیمان پێببەخشە و بە موسڵمانی بمانمرێنە﴾ [الأعراف ١٢٦]، بەهۆیەوە بوون بە شەهیدی چاك دوای ئەوەی کەوا جادووکەر و کافر بوون.

بزانە هەروەکو ڕاستگۆی دەستپاك چاکترینی لەوانە گوتوە کەوا لە پەرستراوی پێی گەیشتوە کە دەفەرموێت: ((ئەم نەتەوە ئەگەر کۆببنەوە بۆ ئەوەی سودێکتان پێبگەیەنن ناتوانن هیچ سودێکی پێ بگەیەنن جگە لەوەی کەوا الله بۆی نوسیوە، وەئەگەر کۆ بوونەوە بۆ ئەوەی کەوا زیانێکی لێ بدەن ئەوە ناتوان زیانی لێبدەن ئیلا بە شتێك نەبێت کەوا الله لەسەرتی نوسیوە)) [أحمد والترمذي گێڕاویانەتەوە لە ابن عباس]. وە فەرموویەتی: ((بزانە کەوا سەرکەوتن لەگەڵ ئارامگرتندایە وە خۆشی لەگەڵ ناخۆشی دایە وە قورسی لەگەڵ ئاسانیە)) [أحمد گێڕاویەتەوە لە ابن عباس].

ئەوەی دەمەوێت کەوا تەئکیدی لەسەر بکەمەوە ئەوەیە کەوا جێگیربوە لامان بە تاقیکردنەوە و بەسەرهات ئەوەی کەوا کاریگەری زۆرە بریتیە لە پێچەسپاوی ئەمیر بە تایبەتی لە کاتی جەنگ و

لەكاتی ڕوبەڕوبونەوەی دوژمن، لە فەرمودەیەك دا هاتوە؛ پیاوێك پرسیاری كردلە بەڕاء الله لێی ڕازی بێت, گووتی: ئەی ئەبو عەمارە پشتتان هەڵكرد لە ڕۆژی حونەیین؟ بەڕاء گوتی من گوێ ئەگرم: بەڵام ڕەسول الله ﷺ پشتی هەڵنەكرد، ئەبو سوفیانی كوڕی حاریث جڵەوی هێسترەكەی پێغەمبەری گرت كاتێك شەو داهات دابەزی و فەرمووی: ((من پێغەمبەرم و درۆ نیە... من كوڕی عبد المطّلب م)) [بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە]، ئەم فەرموودەیە سودی زۆر گەورەی هەیە كە ڕوناكین بۆ ڕێگا لەوانە.

یەكەم:

سەركردایەتی لە ناو جەنگەكە بوو وە دور نەبوو لە زەوی شەڕەكە لە شارێك بۆ شارێكی تر نەچوو بە بیانوی ئەوەی كەوا ئەو ڕەمزێكە و بە ڕۆیشتنی بانگەواز كردن دەوەستێت كەمترین شت ئەوەیە كەوا بڵێین بە براكانمان كەوا ئەمیری ویلایەت بمێنێتەوە لە ویلایەت، و ئەمیری كەرت لە كەرتەكەی، و ئەمیری كەتیبە یان سریە لە نێوان سەربازەكانی، هەریەكێك ئەوانەی پێنەكرێت ئەوە ئەهل نیە بۆ ئەم كارە هەرچەندە ئەهلیش بێت بۆ ئەم كارە، شێر لەدەرەوەی دارستان ڕاو ناكات مەگەر بچێت و لە نێچیرێكی كەسێكی تر كەمێك بخوت.

دووەم:

گووتەی ((دەستی گرتبوو بە جڵەوی ئەسپەكەی))؛ - پێویستە لەسەر ئەمیر كەوا پێچەسپاوی نیشان بدات وە ئەوەش بەكردار نیشان بدات، ئەوە پێغەمبەرە ﷺ لەو شوێنە ترسناكە سواری هێسترێكی هێواش بو بوو.

ابن كثیر رحمه الله: ئەوەش لە لوتكەی ئازایەتیە لەڕۆژێكی ئاوادا لە گۆڕەپانی جەنگ و دەنگی شمشێر كە سوپاكەی هەڵاتن بەڵام ئەو هەر لەسەر هێسترەكەی بوو لەگەڵ ئەوەی كەوا هێسترەكەی هێواش بوو لە ڕۆیشتن وە شیاو نەبوو بۆ (لێدان لە دوژمن و پاشەكشێكردن) و ڕاكردن بەڵام ئەو لەگەڵ ئەوەشدا بەڕاكردن دەڕۆیشت بەرەو دوژمن وەناوی خۆی هێنا بۆ ئەوەی كەوا ئەوەی نەی دەناسی بیناسێت تا ڕۆژی دوایی [التفسیر].

(ابن بطال) گێڕاویەتیەوە لە (المهلّب) دەڵێت: ئەو فەرموودەیە ئەوەشی لێوەردەگیرێت كەوا سواربوونی هێستر لە جەنگ بۆ پێشەوا بۆ ئەوەیە كەوا زیاتر پێچەسپاو بێت و گومان نەبرێت كەوا ئەو خۆی ئامادە كردوە بۆ ڕاكردن و پشت هەڵكردن وە لە بابی سیاسی بۆ سەربازەكانی لەبەر ئەوەی ئەگەر ئەو پێچەسپاو بێت ئەوە سەربازەكانیش پێچەسپاو دەبن [شرح صحیح البخاري]. كۆتایی هات.

لەو گوتەدا سود هەیە:

پێویستە كەوا ئەمیر سواری سەیارەیەك نەبێت كەوا خێراتر و بەهێزتر بێت لە سەیارەی سەربازەكانی واتە ئەوەی سەربازەكانی سواری دەبن با وەك سەیارەیەكی مام ناوەندی ئەوان وابێت ئەگەر كەمتر بێت باشتر بۆ ئەوەی دڵی سەربازەكان جێگیر بێت و دوور بێت لە گومانەكان وە بەتایبەتی ئەگەر سەیارەكە لە پارە وسامانی جیهاد بێت.

سێیەم:
ناساندنی ﷺ خۆی بە گوتەی: ((من پێغەمبەرم درۆ نیە.. من کوڕی عبد المطّلب م)). کاتێك شەڕەکە بوو بەڕاستی برا بەلای براکەی دەڕوات و نایناسێت، لەبەر گەرمی ئەو حاڵەتەی کەوا تێیدایە یان لەبەر خێرای دۆڕان و ڕاکردن، لەبەر ئەوە پێویست بوو کەوا ﷺ بەسەربازەکانی ڕابگەیەنێت وە بەوانەش ڕابگەیەنێت کەوا خۆشەویستی پێغەمبەریان لە دڵ دایە کەوا ئەو ئامادەیە و هەڵ نەهاتوە، وە ئەوەی پڕ بەدەنگی گوت هەرچی ئەمنیات و ئاگاداری و یەدەگی سەربازی هەیە شوێنی نابیتەوە لەو کاتەدا ئەو هەڵوێستە پێویستی بە قوربانی دان و پێچەسپاوی هەیە لەناخۆشی.

سەیرترینی سەیرەکان ئەوەیە کەوا هەندێك لە ئەمیرەکانی جهاد کاتێك شەڕەکە دەبێت بە ڕاستی و دوژمن هێرش دەکات بۆ ناوچەکە وشەڕ دەیەوێت گەرم بێت دەڕوات و ون دەبێت، وە پەیوەندی بەکەسەوە ناکات لەسەربازەکانی ناوی خۆی دەگۆڕێت و ڕەنگە وێنەی خۆشی بگۆڕێت بە بەهانەی پاراستنی سەرکردەی پێگەیشتوو، لەگەڵ ئەوەی کەوا ئەوە خۆی و براکانی دۆڕاندوە.

ئەگەر بێت و لەگەڵ سەربازەکان پێچەسپاوبا بەرامبەری دووژمن ڕاوەستابا ودەرکەوتبا و بەئاشکرا پێچەسپاو بوایە، ئەوە ڕزگاری بۆ خۆی و براکانی دەهات لە شوێنی ئەوەی کەوا خۆی و ئەوانە ون بکات.

چوارەم:
پێغەمبەر ﷺ هەروەکو لە صەحیحی موسلیم هاتوە دەفەرموێت: ((ئەی عەباس بانگی بەیعەتدەرانی ژێر دارەکە بکە، عەباس گوتی:- لەکاتێکدا کەوا عەباس دەنگی زۆر گەورە بوو - گوتی: بەهەموو دەنگم هاوارم کرد: کوا بەیعەتدەرانی ژێر دارەکە گووتی سوێند بە الله وەکو ئەوەی کەوا توشی سۆزداری بووبن لەکاتی بیستنی ئەو دەنگە، وەکو ئەو سۆزەی مانگا هەیەتی بۆ منداڵەکانی گوتیان: یا لبیك یا لبیك)).
وە لە ئیبن ئیسحاقەوە: پیاو دەیویست کەوا وشترەکەی بگەڕێنێتەوە بۆ ناو شەڕەکە نەی دەتوانی، زرێیەکەی فڕێدەدا و شمشێرەکەی دەردەهێنا و پاشان دوای دەنگەکە دەکەوت [سیرة ابن هشام].

تەبەڕی گێڕاویەتەوە کەوا ﷺ بە عەباسی فەرموو: ((بانگکە ئەی پشتیوانەکان، وە ئەی کۆچەرەکان)). ئەویش بانگی دەکردن کۆمەڵ کۆمەڵ، پاشان گوتی: ((ئەی هاوەڵانی سوڕەتی بەقەرە))، گووتی خەڵك هاتن بەیەك هاوار [التفسير].

وە لە صەحیحی موسلیم داهاتوە کەوا بانگەکە کورت کراوە لەسەر بەنی حارثی کوڕی خەزرەج، وە لێرە وەستانێکی گرنگ هەیە ئەویش کاری ڕەسول الله ﷺ بوو لەکاتی هەڵاتنی خەڵکی وە ڕیزەکان لەیەکتری جیابوونەوە، تاوای لێهات تەنها ١٢ کەسی لەگەڵ ماوە، وە لەزۆربەی گێڕانەوەکان دا دەڵێت هەشتا پیاو مانەوە ، سوارچاکان و پاڵەوانانی جەنگ و بەجەرگەکان هەموویان ڕایان کرد وە لەوانە لە باشترین پیاوەکانی جەنگ سەلەمی کوڕی ئەکوەع بوو، بەڵکو باشترین بەندەکانی الله و هاوەڵانی بەیعەتی ڕیزوان و جگە لەوانەش ڕایان کرد.

ئا لەوکاتەدا سەرکردایەتی بێهیوا نەبوو، وە شمشێری فڕێ نەدا و هەڵبێت لەشەڕ، پاکی بۆ ﷺ،

بەڵکو جێگیر و پێچەسپاو بوو ﷺ پاشان بانگی خەڵکانی کرد بە سیفاتەکانیان دەستی پێ کرد بە: یا ئەهلی باوەڕی دروست وە ئەی سەربازە دڵپاکەکان وە ئەی بەندە ڕەبانیەکان هاوەڵانی دار (الشجرة) و بەیعەتی ڕیزوان، پاشان بانگی کرد ئەی ئەهلی قورئان وە ئەی هەڵگرانی پەرتوکی اللە و بەتایبەتی هاوەڵانی سورەتی بەقەرە، کاتێك سوڕانەوە لەدەوری لەدڵی هەندێك لە باوەڕداران کەمێك خۆشەویستی خێڵەکایەتی دروست بوو بۆیە بانگی پشتیوانانی (الأنصار) کرد کۆمەڵ کۆمەڵ، وە بەناوەکانیان، ئەوەی کەوا مەبەستی هەڵاتن بایە لە شەرمان دەترسا، کەچی لەناو ئەوانە دا هاوەڵانی دارەکە و سورەتی بەقەرەی تێدا بوو، ﷺ دەستی پێکرد بەتایبەتەکان پاشان بانگی کرد بەگشتی.

وەستانێکی گرنگ ئەوەیە کەوا لەگەڵ ئەوەی هەڵاتن لە جەنگ گوناهێکی گەورەیە و لەناوچونە کەوا ترسی ئەوەی لێدەکرێت کەوا نەتوانێت تەوبە بکات و بکوژرێت قسەی ناشرینی بە هەڵاتوان نەگوت و جوێنی پێنەدان بەڵکو بە پێچەوانەوە ، بەڵکو بانگی کردن بە خێڵەکیەکانیان (عشائر) دوای ئەوەی کەوا پێشینیان هەبوو لە تەوحید و جیهاد وە لەوەدا سود هەیە، ئەویش ئەوەیە لەکاتی توندی وناخۆشی یەکەمین کەس کەوا پەنای بۆ دەبەی دوای اللە ﷻ هاوەڵانی خاوەن پێشینە لە موجاهیدان، وە بانگیان بکەی بەناوی خێڵەکیە پاکەکان، هاوار هاوار نەکەی عەیبیان لێبگری، بەڵکو پێویستە پەیوەندی بکەی بەهەموو ئەوانەی کەوا وازیان هێناوە لە جیهاد و باسی پێشینەکەی بکەی لە جیهاد لە ڕێی اللە و بیگەڕێنیەوە بۆ ڕیزی براکانی، لەبەر ئەوەی واز هێنانی واتە جێهیشتنی براکەت بۆ شەیتان و حیزبەکانی وە زیانە بۆ جیهاد و سەربازەکانی وە پیاوی ژیر ئەوە ناڵێت.

پێنجەم:

لەگەڵ ڕاستی ئەوەی کەوا هەڵاتن لە جەنگی حونەین، لە صەحیحی موسلیم دا هاتووە کەوا ئوم سولەیم خەنجەرێکی هەڵگرتبو دەیگوت یا ڕەسول اللە ئەوانە بکوژم کەوا هەڵاتن؟ پشتیان لە تۆکرد! ﷺ فەرموی: ((ئەی ئوم سولەیم اللە بۆمان بەسە وچاکترە)). وە لە بوخاری دەڵێت دەهەزار خەڵك لەگەڵ پێغەمبەر بوون و هەڵاتن، نەوەوی لەسەر ئەوانەی کەوا پێغەمبەر لەدوای فەتحی مەککە پێی گوتن ئێوە ئازادن قسەدەکات و دەڵێت ئوم سولەیم پێی وابوو کەوا ئەوان مونافیقن و پێویستە بیانکوژرێت لەبەر ئەوەی کەوا هەڵاتن. کۆتایی هات.

ئەوەی پێویستە باس بکرێت ئەوەیە کەوا ئەوانەی لەسەرەتاوە هەڵاتن لە ئازادکرداوەکانی فەتحی مەککە بوون کەوا پشێویان خستە نێو ڕیزەکانی موسڵمانان و ترسیان خستە دڵی پیاوە ئازا و موخڵیصەکان، و ئەوەیان کرد.

بەڵام پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە؛ ئایە ڕەسول اللّە ﷺ دوربێت لەو هەڵەبوو لەوەی کەوا ئەوانەی کردە هاوڕێی خۆی بۆ جەنگی حونەین کەوا ئەوان تازە موسڵمان بوبون؟ ئەویش لەبەر ئەوەی لەوکاتەدا موسڵمانان لاوازیان تێدابوو، وەکو باسکرا، وە ڕەسول اللە ﷺ بەژداری هیچ خولێکی تایبەتی پێنەکردن لەسەر تەوحید؟ ئەوەی ئەوە دوپات دەکاتەوە ئەوەیە کە ئەوان سەرەتابوون لەتەوحید ئەوەیەك کە بە صەحیحی لە پێغەمبەرەوە هاتوە ﷺ کاتێك دەرچوو بۆ حونەین بەلای

دارێکی موشریکەکان داڕۆیشت پێی دەوترا (ذات أنواط) کەوا چەکەکانیان پێوە هەڵدەواسی، گوتیان ئەی ڕەسول الله: دارێکی (أنواطیش) بۆ ئێمە دابنێ هەرچۆن ئەوانە داری (أنواطیان) هەیە ﷺ فەرمووی: ((سبحان الله! ئەوەتان گوت کە گەلی موسا گوتیان {پەرستراوێکمان بۆ دابنێ هەروەکو چۆن بۆ ئەوان پەرستراو هەیە} [الأعراف ١٣٨])) [الترمذي گێڕاویەتەوە لە أبي واقد الليثي]. کۆتایی هات.

ئەوە دەڵێم لەبەر ئەوەی هەندێك لە دڵ نەخۆشان عەیبیان لێگرتین بەوەی کەوا ژمارەیەکی زۆر هاتە نێو سوپاکانمان دوای ڕاگەیاندنی دەوڵەتی ئیسلامی، کە هەندێکیان هۆکاربوون بۆ شکانی برایان لە هەندێك شوێن، هیچ شتێکمان بەسەر نەهاتووە لەوەی ڕەسول الله ﷺ گەورەتر بێت، بەڵکو ڕەسول الله ﷺ کاتێك فەتح هات لە جەنگی حونەین بەهۆی الله وە کە هەرئەویان بەس بوو غەنائیمەکانی دابەش کرد بەسەر ئەوانەی کەوا ئازادی کردبوون لە فەتحی مەککە و موهاجیرەکان وە هیچی نەدا بە سەرخەرەکان هەروەکو لە صەحیحی بوخاری و جگە لەئەو هاتوە کە ئەوان زۆربەی سوپاکەیان پێك هێنابوو ئیبن قەیم ﵀ دەڵێت: لە داناییەکان لەو جەنگە ئەوەیە کەوا الله پێغەمبەرەکەی سەرخست نەوەك زۆری سوپاکەی کەوا هاتن بۆ ناو ئاینەکەی وە نە زۆری بەشداربووانی جەنگەکەش سەری نەخستن. [ابن حجر: فتح الباري] کۆتایی هات.

لەگەڵ ئەوەشدا مزگێنی دەدەین بەم نەتەوەیە کەوا سوپاس بۆ الله تاوەکو ئێستا هیچ ئەمیرێك چەکی فڕێنەداوە کەوا دوای ڕاگەیاندنی دەوڵەتی ئیسلامی هاتن بۆ ناو دەولە، بەڵکو ئەوان تاوەکو ئێستا پاڵەوانی جەنگەکان و سوارچاکی جەنگەکانن نمونەیان وەکو نمونەی پێشە خۆیانە کە هاتن بۆ ناو دەولە بۆ ئەو خێرە والحمد لله رب العالمين.

پێنجەم: ئامادەسازی

الله ﷻ دەفەرموێت: ﴿وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ﴾ [الأنفال 60]. خاوەنی «أضواء البيان» دەڵێت: «ئەوە فەرمانێکی پتەوە بە ئامادەکاری بەگوێرەی توانا هەرچەندە پێشکەوتن ڕوبدات لە هێز، ئەوە فەرمانێکی چەسپاوە بە ڕێکردن لەگەڵ پێشکەوتنەکان لە بواری دونیا».

هەروەك زانراوە کە جیهاد ئەمڕۆ فەڕزی عەینە لەسەر هەموو موسڵمانێك... ئەگەر واجبێك تەواو نەبیت ئیلا بە شتێك نەبیت ئەوە ئەو شتە دەبێت بەواجب، ﷺ دەفەرموێت: ((بهاوێژن ئەی بەنی ئیسماعیل بەڕاستی باوکتان تیرهاوێژ بووە)) [بوخاری گێڕاویەتیەوە لە سەلەمەی کوڕی ئەکوەع]. وە فەرمویەتی: ((بەڕاستی هێز هاوێشتنە)) [موسلیم گێڕاویەتیەوە لە عەقەبەی کوڕی عامر]، صەنعانی لە شەرحی فەرموودەکەی پێشوو دەڵێت: «فەرموودەکە ڕاڤەی هێز دەکات بە تیر هاوێشتن لەبەر ئەوەی لەسەردەمی پێغەمبەر ﷺ ئەوە هەبووە، وە هاوێشتن بە چەك دژی موشریك و دەرچوەکان لەڕێگا دەگرێتەوە» [سبل السلام]، کورتەی ووتەکان ئەوەیە کە ئامادەکاری بۆ جەنگی دامەزراو دژی خاچ پەرستان و مورتەددان واجبە لەسەر هەموو موسڵمانێك کە جیهادی لەسەر واجبە.

وە لێرە دا پوختی دەکەمەوە:

یەکەم: ئەوەی کە تەبەری ﷺ لە ڕاڤەکەی باسی کردوە لە ڕاڤەی گووتەی الله تعالی ﴿مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ﴾، دەڵێت: «ئەوەی کە لەتواناتان داهەیە بۆ ئامادەکاری لە ئامێر کە دەبێت بە هێز و چەك بۆتان» [جامع البیان].

دروستکردنی چەك گەورەترین یارمەتی دەرە بۆ جیهاد لەڕێگەی الله، ئەوەیە کە ئەمڕۆ ناسراوە بە دروستکردنی جەنگ، وە الله تعالی لە پەرتوکەکەی باسی ئەم دروستکردنەی کردوە لە چەندین شوێن، بەڵکو زۆر بە ورد و درێژتر باسی کردوە فەرمویەتی: ﴿وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّن بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنتُمْ شَاكِرُونَ﴾ [الأنبیاء 80]، تەبەری -ﷺ دەڵێت: «داودمان فێری دروستکردنی لەبوس کرد بۆتان، (اللّبوسُ) لای عەرەب هەموو چەکێك دەگرێتەوە جا زرێ بێت یان قەڵغان یان شمشێر یان ڕم». وە ئیبن کەثیر دەڵێت: «واتە دروستکردنی زرێ».

الله تعالی باسی سیفاتی زرێی کردوە و فەموویەتی: ﴿أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ﴾ [سبأ 11]، واتە: زرێی درێژ و فراوان، ﴿وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ﴾ خاوەنی «أضواء البیان» دەڵێت: «واتە ئەڵقە و بزمار بەئەندازەی پێویست لە دروستکردنی زرێ بەکاربهێنن».

وە ابن کثیر لە قەتادەوە دەگێڕێتەوە کە: زرێی پێشو لە لەوح بوو داود ﷷ یەکەم کەس بوو کە حەڵقەی پێوە خست.

ئەوەی پێشوو یارمەتیدانێکی الله بوو بۆ دروستکردنی زرێ تا الله ﷻ باسی کرد بە وردی و درێژی و باسی پتەوی کرد بۆ بەندەکانی تا بزانێت ئایە ئێوە سوپاسگوزاری دەکەن؟ بەداخەوە زۆر لە موجاهیدەکان یان زۆربەیان گرنگی بە زرێ نادەن لە جەنگی دوژمن، وە سودی زۆری تێدایە گرنگترینیان پارێزگاری موجاهیدە لە گولەکانی دوژمن و پارچەکانی نارنجۆك کە موجاهید لامان بەرزترین شتە.

دووەم: پارێزگاری موجاهید لە برینداربوونی لە شوێنە هەستیارەکانی کە وای لێدەکات نەتوانێت جیهاد بکات یان وای لێدەکات لە هۆش خۆی بچێت و لە گۆڕەپانی جەنگ بمێنێتەوە دوای برینداربوونی کە ئەگەری بەدیلکردنی هەیە لەلایەن دوژمن.

سێیەم: یارمەتی موجاهید دەدات بۆ گەیشتن بە نزیکترین شوێنی دوژمن، بە تایبەتی بۆ پاڵەوانانی هەڵکوتانە سەر وشێرە شەهادەتخوازەکان.

وە لە کۆتایی ئێمە لە ڕەسول الله ﷺ ئاژاترنین کە ئەو زرێ و جلی تایبەتی هەبوو (مغفر)، هەروەك شمشێری هەبوو، لە صەحیحی بوخاری هاتووە لە عائیشەوە الله تعالی لێی ڕازی بێت کە فەرموویەتی: «پێغەمبەر ﷺ وەفاتی کرد و زرێیەکەی بە بارمتە دانابوو لای جولەکەیەك بە سی مشت لە جۆ». وە لە پێغەمبەرەوە ﷺ جێگیر بوە کە ئیمام ئەحمەد لە موسنەدەکەی و ئەبوداود گێڕاویانەتەوە کە لە ڕۆژی ئوحد دوو زرێی بەستابوو.

وە لە ئەنەسی کوڕی مالیك هەروەك لە هەردوو صەحیحەکە هاتوە کە پێغەمبەر ﷺ چوە ناو مەککە لە ساڵی فەتح و جۆرێك لە زرێی لەسەری بەستابوو، یان خوذەی بەستابوو بە تێگەیشتنی

سەردەم، الله ڕێگەی نیشانداوین بۆ قاڵبی ئاسن کە بنەڕەتی دروستکردنی هەموو چەکەکانی ئەمڕۆیە، پەروەردگار ﷻ لە چیرۆکی ذو القرنین دا دەفەرموێت: ﴿آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا﴾ [الكهف 96].

واتە پارچە ئاسنێکی گەورەم بۆ بهێنن وە فوی پێدا بکەن تا وەك ئاگری لێدێت لەبەر زۆر سوربوونەوەی و گڕەکەی پاشان گوتی: ﴿آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا﴾ واتە مسێکی تواوە، لەم سەردەمەیە ئەوە دۆزرایەوە کە تێکەڵکردنی بڕێك لە مس لەگەڵ ئاسان باشترین ڕێگایە بۆ پتەوکردنی ئاسن و زۆر بەرگری کردنی.

وە الله تعالى نوحی فێری دروستکردنی کەشتی کرد: ﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا﴾ [هود 37]، تەبەری گێڕاویەتیەوە لە -ئیبن عەباسەوە- -الله لەهەردووکیان ڕازی بێت- کە گوتویەتی: «نوح نەیدەزانی چۆن کەشتی دروست بکات، الله نیگای بۆکرد کە کەشتی دروست بکات لەسەر شێوەی سنگی باڵدار».

وە پێغەمبەر ﷺ مەدحی جەنگاوەرانی نەتەوەکەی کردوە کە دەجەنگن لەسەر کەشتی هەروەك لە فەرموودەی ئوم حەڕام رضي الله عنها هاتوە [بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە]، ئایە کەسی چاپوك هەیە بۆ ئەم پیشەسازیە؟ وە الله تعالى دەفەرموێت: ﴿فَأَتَى اللّهُ بُنْيَانَهُم مِّنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِن فَوْقِهِمْ﴾ [النحل 26].

زانراوە لای هەموو ئەوانەی کە تێدەگەن لە دروستکردنی تەقەمەنی و بەکارهێنەرانی کە ئەم ئایەتە بەڕاستی بنەڕەتی زانستی خاپورکردنە بە تەقەمەنیەکان، ئەوەت بەسە کە لە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتوە کە ئەو کەسی هاننەداوە لەسەر پیشەسازی ئەوەندەی هانی پیشەسازی ئامێرەکانی جەنگی داوە کە ﷺ دەفەرموێت: ((بە تیرێك سێ کەس دەچن بۆ بەهەشت؛ دروستکەرەکەی کە چاوەڕێی پاداشت بکات و ئەوەی دەیهاوێژێ، و ئەوەی تیردانەکە هەڵدەگرێت)) [هەر چوار خاوەنی سونەنەکە لە عەقبەی کوری عامرەوە گێڕاویانەتەوە]، چ جای ئەو کەسەی موشەك دروست دەکات یان فڕۆکە دروست دەکات یان کەرستەیەکی تەقەمەنی تایبەت دروست دەکات.

هەرچی ئامادەکاری ڕاگەیاندنە:

ئەمڕۆ جەنگی موجاهیدان لە دژی دوژمنانیان لە دوو قۆڵی گرنگ دەسوڕێتەوە، یەکەم قۆڵی سەربازی کە باسمان کرد، دووەم قۆڵی بەرەی ڕاگەیاندنی شەیتانیە کە ناسنامەی ئەم نەتەوەی بزرکردوە و بیروباوەڕیان و ئەخلاقیانی گۆڕیوە و توشی دوڕانی دەرونی کردوون، بەڕاستی گەرمی قازیفەی ڕاگەیاندن زیاندەرتر و مەترسی گەورەترە لەسەر ئەم نەتەوەیە و پیاوەکانی لە تینی ئاگری موشەکی فڕۆکەکان، بۆیە پێویستە موجاهیدان ئەوانەی الله تعالى سەریخستوون بۆ شکاندنی هێزی دوژمن لەڕێگەی سەربازێك ئەوا نەبەرد و چالاکیش بێت لە بەرەی ڕاگەیاندن، ڕەسول الله، ﷺ دەفەرموێت: ((جیهادی موشریکەکان بکەن بە زمانتان)) [ئەحمەد گێڕاویەتیەوە لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە].

وە ﷺ فەرمویەتی: ((بەڕاستی باوەڕدار جیهاد دەکات بە شمشێر و بە زمانی، سوێند بەوەی کە گیانی منی بەدەستە زمانەکانتان وەك تیرە لەکاتی هاوێشتندا)) [ئەحمەد گێڕاویەتیەوە لە کەعبی کوڕی مالیك].

ﷺ بەدوای زیاترین هۆکارەکانی ڕاگەیاندن گەڕاوە لەسەردەمەکەی خۆی کە کاریگەرترن و توندترن لەسەر دڵی دوژمنان ئەویش شیعرە، ترمزی و نەسائی گێڕاویانەتەوە لە ئەنەسی کوڕی مالیك کە پێغەمبەر ﷺ کاتێك چوە ناو مەککە لە کۆتا عەمرەیدا و(عبداللە)ی کوڕی ڕەواحە لەپێشی دەڕۆیشت و شیعری دەگوت.

عومەر گوتی: ئەی کوڕی ڕەواحە! لەپێش پێغەمبەر ﷺ ، و لە مزگەوتی حەرام شیعر دەڵێی؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((عومەر لێی گەڕێ، ئەوە خێراترە لە تیر لەکاتی هاوێشتن)). هەروەك ڕەسول اللە ﷺ دڵی خۆش بوو بە ئیسلام بوونی خالید کە سەرکردەیەکی سەربازی بوو، بەهەمان شێوە دڵی خۆش بوو بە ئیسلام بوونی یەکێك لە شاعیرە گرنگ و بەناوبانگەکان، لە موسنەدی ئەحمەد دەڵێت کاتێك کۆمەڵێکی ئەنصار هاتن بۆ بەیعەتی عەقەبە بە عەباسی گوت: ((ئەم دوو پیاوە دەناسی؟)) کەڕوی سوڕاند گوتی بەڵێ ئەوە بەرائی کوڕی مەعرورە گەورەی گەلەکەیەتی و ئەوەش کەعبی کوڕی مالیکە، کەعب گوتی سوێند بە اللە گوتەی ڕەسوڵ اللە ﷺ لەیادناکەم کە گوتی: ((شاعیرەکە؟)) گوتی بەڵێ [رواه أحمد].

وە گێڕاویانەتەوە لە ڕەسول اللە ﷺ لەسەر پێداگری لەسەر ئامادەکاری بۆ شیعر کاتێك بە حەسانی گوت: ((ئەبو بەکر بهێنە ئەو شارەزایە بە بە کەم و کورتی و ناشرینیەکانی گەلەکە ئەو زانایە بە ڕەچەڵەك)) [بەیهەقی هێناویەتیەوە لە بابی ڕەچەڵەك]، وە لە صەحیحی بوخاری دا هاتوە لە عائیشەوە -اللە لێی ڕازی بێت- کە حەسان داوای ئیزنی کرد لە ڕەسول اللە -صلّى الله عليه وسلّم- بۆ جوێندان بە موشریکەکان، گوتی ((سەبارەت بە ڕەچەڵەکی من چی؟))، حەسان گوتی: دورت دەخەمەوە لێیان چۆن مو دەردەهێندرێت لە هەویر. وە صلّى الله عليه وسلّم حەزی لە شیعر بوو و فەرمووی: ((ڕاسترین گوتە وتەی لوبەیدی شاعیرە: ألا كلّ شيءٍ ما خلا الله باطل، وكاد أميّة بن أبي السّلط أن يُسلم)) [بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە لە ئەبو هورەیرەوە].

هەروەك ﷺ گوتاربێژێکی دانابوو بۆ بەرگری لە ئیسلام و موسڵمانان کە ئەویش -ثابتی کوڕی قەیسی کوڕی شەماس بوو- کە مزگێنی بەهەشتی پێدرا بوو، کاتێك بەنو تەمیم هاتن بە گوتاربێژ و شاعیرەکانیانەوە پێغەمبەر ﷺ بە ثابتی کوڕی قەیسی گوت: ((هەڵسە وەڵامی بدەوە))، وەڵامی دایەوە، ئەقرەعی کوڕی حابس هەڵسا و گوتی، بەڕاستی موحەممەد بۆی تەواو دەکات سوێند بە اللە، نازانم بۆ ئاوایە وتاربێژمان گوتاری دا بەڕاستی وتاربێژی ئەوان باشتری گوت، شاعیرمان قسەی کرد شاعیری ئەوان شاعیرێکی باشتربوو و قسەی جوانتربوو، پاشان نزیك بووەوە لە پێغەمبەر ﷺ گوتی: أشهد أن لا إله إلاّ الله وأنّك رسول الله [ئەبو نەعیم لە جابری کوڕی عبداللە گێڕاویەتیەوە لە معرفة الصحابة].

وە دەتوانین کە گرنگترین ئامانجەکانی ڕاگەیاندنی ئیسلامی لە چەند خاڵێك کورت بکەینەوە:

أ. بەرگری کردن لە ئابڕوی موسڵمانان و بیروباوەڕیان، اللە ﷻ لە مەدحی شاعیرەکان دەفەرموێت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانتَصَرُوا مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا﴾ ئیبن عەباس دەڵێت: «واتە وەڵامی کافران دەدەنەوە کاتێك جوێن بە باوەڕداران دەدەن» [تەبەری گێڕاویەتەوە].

وە ڕەسول اللە، ﷺ دەفەرموێت: ((ئەی حەسان بەرگری لە پێغەمبەر بکە، یا اللە یارمەتی بدە بە جوبرائیل)) [بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە لە ئەبو هورەیرەوە].

وە لای ئیبن عەساکر هاتوە کە ڕەسول الله ﷺ فەرموویەتی: ((کێ پارێزگاری لە ئابڕوی موسڵمانان دەکات؟ کەعب گوتی من، وە کوڕی ڕەواحە گوتی من و حەسانیش گوتی من، فەرمووی بەڵێ تۆ جوێنیان پێبدە و جوبرائیل یارمەتیت دەدات)) [تاریخ دمشق].

وە ﷺ فەرموویەتی: ((الله پاڵپشتی حەسان دەکات بە جوبرائیل کاتێك بە ئیسلام هەڵدەدات یان بەرگری لە ڕەسول الله ﷺ دەفەرموێت)) [ترمزی گێڕاویەتیەوە لە عائیشەوە].

ب. بەرزکردنەوەی ورەی گەنجەکانی نەتەوە و بەتایبەتی موجاهیدان، لە سەلەمەی کوڕی ئەکوەعەوە کە گوتویەتی دەرچووین لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ بۆ خەیبەر، بە شەو ڕۆیشتین، پیاوێك بە عامری کوڕی ئەکوەعی گوت: گوێبیستمان ناکەی بە شیعرەکانت؟ گوتی عامر خۆی پیاوێکی شاعیر بوو، دابەزی و باسی گەلەکەی کرد [بوخاری وموسلیم گێڕاویەتیەوە].

ج. ئابڕوبردنی درۆی بیروباوەڕ و ئەخلاقی کافران و مورتەددان، وە بۆ بەرچاو ڕۆشنی گەلی مسوڵمانان بە ڕاستی زبلدانی پێشکەوتنیان و پوچی کەلوپەلیان، و کپ کردنەوەی یاخیبوان کە زمان درێژی دەکەن لەسەر موسڵمانان و بڵاوکردنەوەی ترس لە دڵیان، (ابن عبدالبر لە الإستعاب) لە ئین سیرینەوە دەگێڕێتەوە و دەڵێت: شاعیرە موسڵمانەکان حەسانی کوڕی ثابت و عبدالله ی کوڕی ڕەواحە و کەعبی کوڕی مالیك بوون، کەعب لەجەنگ دەیترساندن و عبدالله کوفرەکانی عەیبدار دەکردن و حەسان تانەی لە ڕەچەڵەکیان دەدا، ئیبن سیرین دەڵێت: پێم گەیشتوە کە کۆمەڵێك لە هۆزی دەوس موسڵمان بوون لەسەر قسەی کەعبی کوڕی مالیك کاتێك گوتی:

قضينا من تهامة كلّ وطر *** وخيبر ثمّ أغمدنا السيوفا

نخبرها ولو نطقت لقالت *** قواطعهنّ دوساً أو ثقيفا

هۆزی دەوس گوتیان دەرچن با دانەبەزن و وەك ئەقیفتان لێبێت.

د. گواستنەوەی وێنەیەکی ڕاست لەسەر جەنگەکان کە دەستارەکەی دەسوڕێت لە نێوان پاڵەوانەکانی نەتەوە و دوژمنانیان، و پشت ڕاستکردنەوەی پاڵەوانیە ڕاستیەکانی گەنجانی ئیسلام لەترسی ئەوەی بزربێت یان بدزرێت لەلایەن ئەوانەی بازرگانی بە خوێن دەکەن.

شەشەم: داواکردن لە الله وخۆبەکەم زانین.

الله ﷻ دەفەرموێت: ﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ﴾ [التوبة ٢٥]، ئیبن کەثیر ﷺ دەڵێت: «ئیبن جورەیج لەموجاهیدەوە گێڕاویەتەوە ودەڵێت: ئەوە یەکەم ئایەتە کەدابەزیەوە لەسوڕەتی (براءة) کە باسی الله تعالی وفەزڵەکانی وچاکەکانی دەکات کەسەری خستن لەزۆر شوێن و لە غەزوەکان لەگەڵ ڕەسول الله ﷺ ، ئەوەش لە لایەن الله تعالی وەیە وسەرکەوتنە لەلایەن الله وە، نە بەژمارەیانە و نە بەکەرەستەیانە، وە ئاگاداری کردنەوە کەسەرکەوتن لای الله یە جاکەمبن یان زۆر، بەڕاستی ڕۆژی حونەین لەخۆبایی بوون بەزۆریەکەیان، لەگەڵ ئەوەش ئەوە سودی بۆیان

نەبوو وهەڵاتن وپشتیان هەڵکرد جگە لەکەمێك نەبێت کەمانەوە لەگەڵ ڕەسول الله ﷺ «.

وەڕەسول ﷺ دەفەرموێت: ((الله نیگای بۆکردم کەخۆتان بەکەم بگرن)) [موسلیم گێڕاویەتیەوە لەعیازی کوڕی حەمار]،ئیبن قەیم دەڵێت: «بەردەوام بوونی پێویست بوون بەالله تعالی لەگەڵ بوونی خەوش، باشترە لەبێخەوشی لەگەڵ سەرسامبوون بە خۆی» [طریق الهجرتین].

لە موسلیم هاتوە کە ئەبو هورەیرە ﷺ دەڵێت: ((کەس خۆی بەکەم نازانێ بەرامبەر بە الله تعالی ئیلا پەروردگار بەرزی دەکاتەوە))، ئەو بەرزیەش لەدونیا بەسەرکەوتن ولێدانی دوژمن و باسکردنی دەبێت، وە لە دوارۆژ بەبەرزکردنەوەی پلە وشوێنی باش دەبێت.

ابن بطال دەڵێت: «عائیشە دەفەرموێت: ئێوە بێئاگان لەباشترین بەندایەتی؛ ئەویش خۆبەکەم زانینە.

تەبەڕی ﷺ دەڵێت: خۆبەکەم زانین لەکاتی تاقیکردنەوەکان کە الله تعالی بەندە باوەڕدارەکانی پێ تاقیدەکاتەوە، سەیر دەکات کەبەندایەتیان چۆنە لەم کاتەدا، وە کاتێك الله بەرژەوەندی بەندەکانی لەوە دانا، لەدونیا وپاداشتی ڕۆژی دوایی... وە لەوانە کاتێك چوە ناو مەککە خەڵك دەیانگوت: ئەوە هەوە ئەوە هەوە، ئەویش پشتی خوارکردەوە لەسەر سوارەکەی ودەیگوت: الله اعلى وأجل... وە لە طاریقی کوڕی شەهابەوە دەڵێت کاتیك عومەڕ هاتە شام لەڕێگایدا گۆمێك ئاو هەبوو ئەویش لە وشترەکەی دابەزی وخوفەکانی داکەند وبەدەستی گرتی و لە ئاوەکە ڕۆیشت وشترەکەشی لەگەڵ بوو، ئەبو عوبەیدە پێی گوت: بەڕاستی ئەمڕۆ شتێکی گەورەت ئەنجامدا لای ئەهلی زەوی، ئەویش لەسنگی دا وگوتی: ئەگەر جگە لەتۆ ئەوەی گوتبا ئەی ئەبو عوبەیدە، ئێوە لە زەلیلترین وگەمژەترینی خەڵکی بوون الله شکۆمەندی کردن بەئیسلام، هەرچەندە داوای شکۆ بکەن لەجگە لەو ئەوە الله زەلیلتان دەکات» گوتەی تەبەڕی کۆتایی هات [شرح صحیح البخاري].

حەوتەم: ویردی الله ﷻ.

الله ﷻ دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُواْ وَاذْكُرُواْ اللّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلَحُونَ﴾ [الأنفال ٤٥]، تەبەڕی گوتی: (وَاذْكُرُواْ اللّهَ كَثِيرًا) دەڵێت: داوای سەرکەوتن وزیاندان بکەن بەسەر دوژمن، وویردی الله بکەن بەدڵ و زمانەکانتان بەڵکو سەرفرازبن»، قەتادە گوتویەتی: «الله ویردی داناوە لەسەرقاڵترین کات؛ لەکاتی لێدانی شمشێرەکان».

وە قورتوبی ووتەیەکی بە نرخی هەیە لەراڤەی ئەم ئایەتە ودەڵێت: «زانایان سەبارەت بەم ویردە سێ ووتەیان هەیە: یەکەم یادی الله بکەن لەکاتی ترسانی دڵەکانتان لەبەر ئەوەی ویرد یارمەتیت دەدات بۆ پێچەسپاوی لەتەنگانەدا، دووەم: جێگیربن بەدڵەکانتان ویادی بکەن بەزمانەکانتان لەبەر ئەوەی دڵ ئارام ناگرێت لەکاتی بەیەك گەیشتن لەگەڵ دوژمن وزمان دەشڵەژێ، فەرمانی بەویرد کردوە تا دڵ جێگیربێت ودڵنیابێت وزمان چەسپاوبێت لەسەر ویرد و ئەوە دەڵێت کە هاوەڵەکانی طاڵوت گوتیان: ﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ [البقرة ٢٥٠]. ئەم حاڵەتەش تەنها لەکاتی بەهێزی الله ناسین وبەرچاوڕونی دەبێت ئەویش ئازایەتیەکی سوپاس کراوە لە ناو خەڵکی، سێیەم: یادی ئەوە بکەنەوە کەالله بەڵێنی پێداون لەکڕینی گیانەکان وپاداشتەکەی بۆتان «.

دەڵێم دەکرێت کەهەموو ئەوانە بگرێتەوە لەیادی الله بەزمان وهەستکردنی بەهێزی دڵ وبیرهێنانەوەی بەڵێنی الله لەسەرکەوتن لەدونیا وبەهەشتەکان لەڕۆژی دوایی، الله تعالی بەموسا دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي﴾ [طه ٤٢]، ئیبن کەثیر ﷺ گوتی: «مەبەست ئەوەیە کە ئەوان لاواز نەبن لە یادی پەروەردگار لەکاتی ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ فیرعەون بۆ ئەوەی یادی الله ببێتە یارمەتی

وهێزێکی شکێنەر بۆیان، هەروەك لە فەرمووده داهاتووه: ((بەڕاستی بەندەکانم هەموو بەندەی منن ئەوانەی کە یادم دەکەن لە کاتی جەنگدا)) [رواه الترمذي عن عمارة بن زعكرة]».

وه بزانە کە ویردی الله لەکاتی جەنگ بەنهێنی دەکرێت، حاکم گێڕاویەتیەوه وبەدروستی داناوه لەئەبو موساوه ﷺ کەپێغەمبەر ﷺ پێی ناخۆش بوو لەکاتی جەنگ گوێبیستی دەنگ بێت.

هەشتەم: نزا

الله ﷻ فەرموویەتی: ﴿قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ [الفرقان: ٧٧] وه فەرموویەتی: ﴿فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينْ﴾ [غافر ٦٥] وه فەرموویەتی: ﴿وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ [الأعراف: ٥٦] وه فەرموویەتی: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ [غافر: ٦٠] وه فەرموویەتی: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لِي وَلْيُؤْمِنُواْ بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ [البقرة: ١٨٦].

وه ﷺ فەرموویەتی: ((پاڕانەوه خۆی عیبادەتە)) [رواه ابن ماجه وأبو داود والترمذي والنسائي عن النعمان بن بشير]، وه فەرموویەتی: ((هیچ شتێك بەرێزتر نیە لای الله لە دوعا وپاڕانەوه)) [رواه الحاكم عن أبي هريرة]، وه فەرموویەتی: ((ئەوەی داوا لەالله تعالى نەکات ئەوه لێی توڕه دەبێت)) [رواه الترمذي عن أبي هريرة]. وه ئیبن تەیمیە گوتی: «سەرکەوتن ڕۆژی دێت بەهۆکارەوه لەهەمویان گرنگتر دوعای باوەڕدارانە... کاتێك الله بڕیاری سەرکەوتنی دا لەڕۆژی بەدر پێغەمبەر ﷺ پێش ڕوداوەکە هەواڵی سەرکەوتن وزیاندانی کافرانی دا بەهاوڕێکانی، لە هۆکارەکانی ئەم سەرکەوتنە هاوارکردنی پێعەمبەر ﷺ وپاڕانەوەی بوو [مجموع الفتاوى].

ئەوه ڕەسول الله ﷺ کاتێك بینی دوژمنانی ژمارەیان زۆره وهاوەڵەکانی ژمارەیان کەمە بۆیە ڕوی کرده ئەوەی کەسەرکەوتنی بەدەستە؛ ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ [آل عمران: ١٢٦]. لە صەحیحی موسلیم هاتووه کە فاروق عومەری کوڕی خەتاب ﷺ گوتی: «لەڕۆژی بەدردا پێغەمبەر ﷺ سەیری موشریکەکانی کرد کەهەزار بوون وهاوەڵەکانی سێسەد و نۆزده پیاو بوون، پێغەمبەر ﷺ ڕوی کرده ڕوگە پاشان دەستەکانی بەرزکردەوه ومونداجاتی پەروەردگاری کرد: ((یا الله ئەوه بەئەنجام بگەیەنە کە بەڵێنت پێدابووین، یا الله ئەوه بێنە کە بەڵێنت پێدابووین، یا الله ئەگەر ئەم کۆمەڵەیە لە ئەهلی ئیسلام تیا بچێت ئەوه ناپەرسترێی لەسەر زەوی)) بەردەوام دەپاڕایەوه ودەستەکانی بەرزکردبویەوه، وڕوی لەڕوگە بوو تا عەباکەی لەسەر شانەکانی کەوت، کەدوعای لەموشریکەکان دەکرد بەگشتی ودەیفەرموو: ((یا الله دابەزێنەری پەرتوك وخێرا لە حیساب، یا الله ئەم حیزبانە ببەزێنە، یا الله بیانبەزێنە وبیانلەرزێنەوه)) [رواه البخاري ومسلم عن عبد الله بن أبي أوفى].

وه پێغەمبەر ﷺ دوعای تایبەتی دەکرد لەسەر سەرکردەکانیان، لە صەحیحی بوخاری هاتوه لە ئیبن مەسعودەوه ﷺ گوتی: «پێغەمبەر ﷺ ڕوی کرده کەعبە ودوعای لەچەند کەسێکی قوڕەیش کرد؛ لەسەر (شبية بن ربيعة وعتبة بن ربيعة والوليد بن عتبة وأبي جهل بن هشام)، الله دەکەم بەشاهید کە بەڕاستی بینیم پەشۆکاوبوون وخۆر ئەوانی گۆڕی».

بزانە ئەی دۆستی الله تۆ لەشوێنێکی لەشوێنەکان کەدوعای تێدا وەردەگیرێت، لەسەهلی کوڕی سەعدی ساعدی هاتوه کەگوتی: ((لە دووکاتدا دەرگاکانی ئاسمان دەکرێنەوه، کەم هەیە کەدوعاکانیان گیرانەبێت؛ کاتی بانگ وڕوبەڕوبونەوەی ڕیزەکان لەڕێی الله ﷻ دا)) [رواه مالك في الموطأ].

ئەی موجاهید بگەڕێ لەکاتەکانی وەڵامدانەوەی دوعا وەك کاتژمێری ڕۆژی هەینی ولەکاتی بانگ وبارینی باران وسێیەکی کۆتایی شەو، ڕەسول الله ﷺ دەفەرموێت: ((الله تعالی هەموو شەوێك دادەبەزێت بۆئاسمانی دونیا تاسێیەکی شەو دەمێنێت ودەفەرموێت: کێ داوام لێدەکات وەڵامی بدەمەوە؟ کێ داوام لێدەکات تاپێی بدەم؟ کێ داوای لێخۆشبوون دەکات تا لێی خۆش بم؟)) [رواه البخاري ومسلم عن أبي هريرة] وە لە گێڕانەوەیەکی تردا ((کێ داوای ڕۆزیم لێدەکات تاپێی بدەم، کێ داوای شیفام لێدەکات تاشیفای بدەم))، وە من هیواخوازم لەپەروەردگار کەبێبەشمان نەکات لەوەڵامدانەوەی تایبەت کەدور ونزیك ستەمی لێکردین ودونیا هەمووی کۆبۆتەوە لەسەرمان، وەمزگێنی پێغەمبەرتان صلّى الله عليه وسلّم پێدەدەم کە بەموعازی فەرموو: ((بترسە لە دوعای ستەملێکراو چونکە لەنێوان ئەو والله دا پەردە نیە)) [رواه البخاري ومسلم] ئەوە پێغەمبەرە ستەمی لێکراوە وبەدرۆخراوەتەوە ئەویش پاڕایەوە، باشە دەبێت وەڵامدانەوەکە چۆن بێت؟ الله ﷻ دەفەرموێت: ﴿كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ * فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ* فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاء بِمَاء مُّنْهَمِرٍ* وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاء عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ* وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ﴾ [القمر ٩-١٣]، واتە: ﴿پێش ئەمانیش گەلی نوح بڕوایان بەبەندەی بەڕێزی ئێمە نەکردو گوتیان: شێتە، زۆریش پیاهەڵشاخان ودژایەتی کرا * (ئەویش دوای (٩٠٠) ساڵ هانا وهاواری بۆ پەروەردگاری بردو گوتی: یا الله، بەڕاستی من شکستم خواردوە وسەرکەوتنم پێ ببەخشە * ئەوسا ئیتر ئێمە دەروازەکانی ئاسمانمان هاوڕێ لەگەڵ ئاوێکی خوڕدا کردوە * هەموو زەویشمان کرد بەکانیاو وئاومان لێ هەڵقوڵاند، ئیتر ناوی ئاسمان وزەوی بەتەقدیر وویستی الله بەیەک گەیشتن، بەڕاستی بڕیاری لەسەر درابوو * ئەوسا نوحمان ﷺ لەسەر چەند تەختە وبزمارێک هەڵگرت (مەبەست کەشتیەکەیە)﴾.

پاشان بزانە ئەی موجاهید کە لەڕێچکەکانی سەرکەوتن بوونی لاوازەکانە لەڕیزەکانمان، وپاڕانەوەیان بۆمان، لە ئیبن عەباسەوە هاتووە کەگوتی: ((ئەبو سوفیان هەواڵی پێدام وگوتی: پاشای ڕۆم گوتی: پرسیارم لێکردی کەپیاوە گەورەکان دوای کەوتن یان لاوازەکان گوتت لاوازەکان، کەهەر ئەوان شوێنکەوتەی پێغەمبەرانن)) [رواه البخاري ومسلم] وە ڕەسول الله ﷺ بە سەعدی رضي الله عنه فەرموو: ((ئایا سەرکەوتن ورۆزیتان هەر بەهۆی لاوازەکانەوە نیە؟!)) [رواه البخاري] فەرمودەکە ئەوەی ڕونکردەوە: کە پێداگرین لەسەر یارمەتی موجاهیدە لاوازەکان وجگە لەوانیش لەئافرەت ومنداڵ وپیر، لەبەر ئەوەی زۆربەیان نیەتیان پاکە لەکاتی دوعا وزیاتر خشوعیان هەیە وزیاتر خاوەن پێویستین وپێویستیان بە(الله)یە.

وە لە کۆتایی ئەوە بیردەهێنمەوە کە الله ﷻ دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اصْبِرُواْ وَصَابِرُواْ وَرَابِطُواْ وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [آل عمران: ٢٠٠]، وە دەفەرموێت: ﴿وَعَلَى اللّهِ فَتَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ [المائدة ٢٣]، وە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ اللّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَواْ وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ﴾ [النحل ١٢٨]، وە دەفەرموێت: ﴿وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ [الحج: ٤٠]، وە دەفەرموێت:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُواْ وَاذْكُرُواْ اللّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلَحُونَ﴾ [الأنفال: ٤٥]، ئەوە ڕێچکەکانی سەرکەوتنە لەقورئانەکەی الله بەددانە خرێنەکانتان گازی لێبگرن...

الله زاڵە بەسەر کارەکانی بەڵام زۆربەی خەڵکی نایزانن.

کتێبخانەی هیممە